

## EGZISTENCIALIZMAS KRIKŠ IONYB S ŠVIESOJE

Nors filosofija nėra mada ir nesikeičia su metų sezonu, bet vis dėlto gyvename tokį laikotarpį, kada moderniosios filosofijos, vadinamos egzistencializmu, vardas yra tapęs dienos šikiu ir sišaknįs, neskaitant pačios filosofijos, psichologijų, psichoanalizės, etikos, pedagogikų ir vairiose meno srityse. Yra bandymų egzistencializmo taktą persunkti krikščionių gyvenimui, ypač moraliniam. Dėl to egzistencializmo svarba išskyla prieš mūsų akis ne vien teoriniu, bet praktiniu požiūriu.

Straipsnio rama neleidžia mums atskleisti egzistencializmo gilesnės analizės būdų. Reikės tenkintis esminio jos aspekto apybraiža ir po to pažvelgti į jos santykį su krikščionių gyvenimu.

### I. Egzistencializmo apybraiža

Egzistencializmas nėra ištisinė viena filosofinė sistema, kuri būtų galima priskirti prie tam tikros filosofinės mokyklos, kaip istorijos būgdyje kitas pasireiškusias filosofines sroves. Egzistencializmas sudaro paskirai žymesni egzistencialistų filosofiniai mąstymai, kuri kiekvienas sukuria skirtingai viens nuo kito savąją filosofinę sistemą. Tiesa, tarp jų mąstymo yra keletas bendrų pradmenų, kuriems taikyti nepakanka sudaryti bendrąjį mokyklą. Viena visiems egzistencialistams yra bendra, kad jie atsiskyrė nuo tradicinės filosofijos egzistencijos sampratos ir susitelkę prie žmogiškosios egzistencijos prasmės sprendimo. Tradicinės filosofijos egzistencijos srovėn tilpo bendrai visokio laipsnio būtybių konkretus (tam tikroje vietoje ir tam tikru laiku) buvimas. Pastarasis buvo priešstatomas esmės terminui, tai yra bendrosios būtybių savybės, sudarančios idealų būtyties momentą. Kiek egzistencija reiškia realų konkretų buvimą, tiek esmė reiškia abstraktų buvimą. Daikto egzistencija išsitemia vienkartinio jo buvimu, o esmė išlieka visada. Namo planas neišsitemia namo pastatymu, nei jo sugriuvimu. Esmė atsako, kas daiktas yra, o egzistencija, ar daiktas yra. Esmė dar apibūdina, kaip galimybė (potencija) būti, o egzistencija yra tikrovinis buvimas — realizacija tikrovėje. Egzistencializmo sampratoje egzistencija liečia

ne apskritai buvim , o tik išskirtinai žmogišk j buvim : žmogaus s moning santyk su b timi.

1. *Soeren Kierkegaardas* (1813-1855, danas, filosofas, teologas).

— Dabartinio egzistencializmo s j džio t vu yra laikomas dan filosofas teologas Soeren Kierkegaardas. Negreitai jis buvo pasteb - tas ir vertintas, kaip filosofas. Tik šio šimtme io pradžioje vokie - i didieji m stytojai atskleid Kierkegaardo min i gilum .

Kierkegaardas savo filosofin m stym pradeda Hegelio visuo - tynyb s idealistin s filosofijos kritika. Jei Hegeliui protavimas ir b tis yra tapatingi, arba protaujantis m stymas ir daikt strukt ra yra homogeniai, tai Kierkegaardui, priešingai, grynasis m stymas n ra realus, bet fantazinio pob džio. Žmogus m stydamas sukuria login srit , kuri yra atitraukta nuo daikt tikrov s. Login s ati - traukos turi savo speciali kalb , b tent, ženkl kalb (matemati - koje). Login s atitraukos yra m stymo objektyvi išdava. Tai yra nutolimas nuo subjekto. Kierkegaardas ragina žmog , palikus logi - n plotm , gr žti pat save. Subjektas turi pasinerti savo paties subjektyvizmam Jis, atmet s Hegelio objektyv j idealizm , iškelia žmogišk j individualum . Žmogus savo individualume n ra jokia sistema, bet konkretus buvimo faktas. Tod l ir žmogaus apspren - dimas n ra jokia filosofin sistema, bet angažavimasis savo laisvam veikimui. Sistema yra visada uždaryta, o žmogus liekasi atviras tuo pa iu, kad jis yra laisvas ir tod l nepramatomas savo galimy - b se.

Žmogus gali suvokti situacij ir veiksm . Bet tas suvokimas yra tik galvojimo galimyb , bet ne realyb . Realybei reikia apsis - prendimo veiksm vykdyti. Kadangi žmogus jau ia, kad jis, b da - mas laisvas, gali rinktis varias galimybes realizuotis, tuo pa iu pajunta baim ir atsakomyb d l paties sav s. Juo gilesn baim , juo gilesnis žmogus. Juo giliau žmogus save suvokia, juo aštriau jis stovi prieš pagrindin apsisprendim — prieš Diev . Toks pa - grindinis apsisprendimas prieš Diev sudaro žmogaus tikr j egzis - tencij , nes Dievas pasiekiamas ne rodymais, bet tik tuo nelygs - tamu apsisprendimu, kuriuo yra tik jimas. Taigi, pagal Kierkegaar - do samprat gaunasi, kad filosofijos sprendžiamoji b tis yra Trans - cendencija.

Kierkegaardas, nusigr ž s nuo tradicin s ir visuotinyb s idealis - tin s filosofijos, savitai interpretuoja ir tiesos s vok . Pas j pagrin - dinis pažinimas yra atsikreipimas egzistencij . Tiesa jam nereiškia objektyvaus atitiktens tarp daikto ir proto, bet vidaus ištikimyb pa iam sau. Ties pažinti reiškia j sisavinti pa ia savo egzisten - cija. Tiesa jam yra subjektyvin tik jimo aistra. Tik jimo gyven -

dinimo ištikimyb je nesvarbu tik jimo turinys, arba *kas* tikima, bet subjektyvus tik jimo gilumas ir bes lygiškas jo išpažinimas. Trumpai tariant, *kaip* tikima. Tuo b du tiesa yra ne turinio atitikmuo, bet ištikimyb žmogišk jai egzistencijai. Tokia susubjektyvinta tiesa sukyla prieš krikš ionyb s turini, o ypa prieš Katalik Bažny ios turim tik jimo lobyn . Naujojo Testamento krikš ionyb s neb ra. Jis ragino mesti tradicin krikš ionyb ir prad ti nauj egzistencini krikš ioniš k gyvenim . K tuo norima pasakyti ? Tai reiškia, kad negali koks nors autoritetas nurodin ti veikimo vert s, nei nustatyti moralini norm . Tai b t nuo sav s nukreipimas bendrybes. Tuo b t atsizad ta savo individualumo ir pereita mas s veikimo b dan. O reikia veikti pagal savo tik jimo galutini apsisprendim ir neb ti s lygojamam jokiom normom. Baim ir atsakomyb prieš Diev taip, kaip žmogus jį supranta, ir beš lyginis laisvas už Diev apsisprendimas sudaro tikr j žmogaus egzistencij . Matome, kad Kierkegaardas vieton turinio si lo tik veikimo form , vieton vertybi bes lygin laisv apsisprendim . Tuo b du jo filosofinis m stymas iš ontologinio išvirsta etin . Žmogus vertinamas ne pagal tai, k jis daro, bet pagal tai, kaip jis daro : laisvai, ar nelaisvai. Tiesa yra sutapatinama su teis tumu. Nes lygotu, individualiu ir laisvu b du Dievui atsiv rimas atv r kitam didžiam m stytojui keli Transcendencij .

2. *Karl Jaspersas* (1883 vokietis, psichologas, filosofas). — Jaspersas, kaip ir Kierkegaardas, pradeda savo filosofin m stym hegelin s visuotinos login s sistemos puolimu ir žmogaus, kuris buvo prarad s toje sistemoje savo savarankiškum , kaip individo atstatymu.

Naujosios filosofijos pradžia yra prastai tapatinama su pranc z matematiko ir filosofo Dekarto s mon s filosofijos atskleidimu : *Cogito ergo sum* — Jeigu m stau, reiškia esu. Kitaip tariant, žmogus aplinkos pažinimo medžiag semia iš savo s mon s turinio žvalgos. Jaspersas neneigia nei s mon s turinio, nei aplinkos pažinimo galimyb s. Patirtin s tikrov s pažinimas yra medžiaga mokslui. Tiek patirtin tikrov , tiek mokslo tiesos s lygoja žmog b tinai jas priimti ir pripažinti. Žmogus n ra laisvas patirtin s tikrov s pripažinimo atžvilgiu. Jis turi j pripažinti ir su ja, kaip aplinkos s lygomis, skaitytis. D l to patirtin tikrov žmogaus atžvilgiu yra vadinama brutaliu faktu. Taip pat ir žmogaus k nas yra jam brutalus faktas : nesi laisvas norimo k no pasirinkimu, bet jau esi pa iu savo gimimu apspr stas. Ne kitaip yra ir su mano psichin mis savyb mis. Vitaliniai impulsai, aistros, norai, instinktai, pareiginis jausmas, paklusnumas autoritetui ir visas mano charakteris

yra man duoti, ir aš su jais turiu skaitytis. Jie tam tikrame laipsnyje s lygoja mano veikim .

Ta iau brutali aplinka žmogaus fatališkai neapsprendžia. Kitaip jis nesiskirt nuo kit gyvi ir neb t žmogumi. Žmogus patirtin s tikrov s apsprendimu sukuria moksl . Mokslas yra laiptai, kuriais mes turime žengti. Ta iau ir mokslas n ra paj gus pasiekti b ties vienyb s ir visuotinyb s pagrindo. Mokslas yra tik pirmasis tarpnis filosofij . Ten, kur mokslas pasiekia savo ribas ir atsisako toliau spr sti, ten prasideda filosofijos uždavinys su jos nuosavu metodu.

Filosofija negali visiškai nutr kti nuo mokslo. Tik ant jo atsir musi gali žengti toliau. Filosofija n ra ko nors naujo išradimas, o esamo žvelgimas. Ji, atitraukta nuo mokslo, lieka pasimetusi. Kierkegaardas padar klaid , atmesdamas moksl , pateko su filosofiniu m stymu bedugn panašiai, kaip ir Nietzsche, atmesdamas filosofij vardan vitalin s visuotinyb s, atsid r akligatvin. Filosofas atsiriboja nuo pasaulio laikinai metodiškais sumetimais, kad gal t giliau žvelgti savo paties vid . Bet visada liekasi atsir - m s pasaul .

Nors kiekvienas originalus filosofas turi savit keli eiti prie b ties, ta iau visi jie savo filosofiniu m stymu tampa egzistenciniais reiškiniais, atsiveriant Transcendencijai. Kas gi yra pagal Jasperso samprat egzistencija ? Ir k reiškia Transcendencija ?

Nei patirtin tikrov už man s, nei mano paties k nas su visais psichiniais duomenimis, nei pareigos autoritetui man s viso neišse mia. Jie sudaro mano objektyv j pasaul ir turi mano atžvilgiu priverstinumo. Tai kas gi aš esu ? Aš esu tai, kurs galiu visose savo duotyb se, kaip situacijose, rinktis. K rinktis ? Rinktis save pat . Aš negaliu b ti suvestas nei savo k n , nei savo charakter , kuris ryškiai atsispindi visuose mano aspektuose, nei savo vaidmen bendruomen je. Mano gelm se yra *laisv* — šaltinis vis gali mybi , kuriomis aš galiu b ti. Šis aktyvus *laisv* je pasirinkimas sav s paties ir sudaro mano egzistencij . Jeigu aš veikdamas renkuosi tik paklusti normoms, pagal kurias man nurodyta, kaip aš turiu daryti, tik derinuos prie vis kit , aš liekuosi objektyvioj plotm j. Tai reiškia esu kit apspr stas, bet ne pats individualiai apsisprend s, ir d l to aš tik b nu, bet neegzistuoju. Aš esu tik daiktas, bet ne egzistencija. Nor damas iš paprasto buvimo pereiti egzistencij , aš turiu iš objekto tapti pa iu savimi, tai yra rinktis save pat nelygstamai. Aš pripaž stu savo k no duotybes, savo prigimties brutalius faktus, visuomenines pareigas kaip mano veikimo s lygas. Bet tai n ra galutinis apsisprendimas. Už t vis duotybi stoviu aš, kuris renkuosi. Aš stoviu *laisv* je, kurioje galutinai

aš apsisprendžiu. Apsisprendžiu laisvai, bet atsakingai, lydimas baim s. Lydimas baim s d l atsakomyb s, kad aš galiu rinktis vienaip, ar kitaip. Liekuosi ištikimas patsai sau, kai laisv je rinkdamasis, angažuojusi Transcendencijai.

Kas yra Transcendencija, sunku aptarti. Ji n ra nei rodoma, nei paž stama, nei suvokiama. Ji yra tik nurodoma pa iu m s laisvu apsisprendimu jai angažuotis. Transcendencija n ra m s tikin i j suvokiamas Dievas. Kiekvienas suvoktas ir rodytas Dievas yra ne Transcendencija, bet stabas. Transcendencija n ra nei už pasaulio (idealistinis supratimas), nei pasaulis (panteistinis supratimas), bet pasaulyje imanentiniu b du. Ji liekasi pasaulyje, bet ne pasaulis. Ji n ra už pasaulio, bet transcendentin . Ji yra nurodoma žmogaus egzistencijos laisvu apsisprendimu. Transcendencijai nurodyti yra ne argumentai, bet šifrai.

Kiekvienas pasaulio daiktas, be savo daiktin s esm s, slepia nematomus ženklus, vadinamus šifrus. Visi pasaulio daiktai, kiek jie slepia savyje šifrus, yra kartu ženklai, nurod Transcendencij . Simbolin šifr kalba yra Transcendencijos kalba. Kas yra kur ias šifr kalbai, tas yra aklas Transcendencijai matyti. Šifr kalba atsiskleidžia mums ne loginiu pažinimu, bet tik egzistenciniu b du. Jei esi egzistenciškai kur ias, negali gird ti objektuose Transcendencijos kalbos. Jeigu neb t Transcendencijos, likt žmogaus sauvaliavimas be kalt s.

Pagal Jaspers ne tik pažinimas sužlunga prieš Transcendencij , bet ir kiekviena autoriteto nurodyta tiek etin , tiek religin norma. Kiekviena nurodyta veikimo norma yra tuo pa iu man primesta, o ne mano nelygstamai pasirinkta. Jos pildymas ir paklusnumas daro mane tik mas s žmogumi, bet neegzistenciniu atsiskleidimu. Kiekvienas religinis kultas, tiek ženklinis, tiek ritualinis (maldos pavydale) yra ne egzistencinis aktas, bet magija. Egzistenciniu b du atsiskleisti Transcendencijai turi pats nelygstamai, pagal savo aukš iausi j aš, pasivesti. Žinoma, jeigu žmogus pagal savo išmanym ir galutin apsisprendim atsiskleidžia Dievui pagal jo religijos b d , tai gali atsitiktinai b ti ir egzistencinis angažavimasis. D l to Jaspersas, paneig s Dievo išreiškimo b dus ir sutapatin s ritualines apeigas su magija, vis d lto kiekvien nuošird religing žmog pagerbia ir aukš iau vertina už ateistin laikysen .

Iš Jasperso filosofinio galvojimo suvokiame, kad jam, kaip ir Kierkegaardui, tiesos s voka suredukuojama vien apsisprendimo b d . Egzistencin tiesa neturi loginio turinio, nei atitikmens. Kadangi egzistenciškai reikštis reikalinga palikti visas normas ir tik jimo turin objektyvin j plotm j grynai aplinkos situacij darže

objektyvi veikimo s lyg pavidalu, tod l beturininis reiškimasis negali tur ti objektyvios tiesos, (tai yra tiesos visiems galiojan ios). Individualus nelygstamas Transcendencijai angažavimasis yra grynai subjektyvus reikalas, ir d l to egzistencin tiesa yra grynai subjektyvin tiesa. Tiesa tik jam, bet ne man, ar kitam. Tiesai tikryb s suteikia s žin , kuri egzistenciškai apsisprendžiant byloja, ar aš nelygstamai angažuojuosi Transcendencijai. Filosofin tiesa tuo ir skiriasi nuo mokslin s tiesos, kad pastaroji galioja visuotino objektyvumo prievarta, o filosofin yra ne login , bet apeliavimas mus, m s vidin perkeitim . Paskir moksl tiesa galioja visiems vienodai, o egzistencin tiesa galioja tik tam pa iam, kuris save nelygstamai išreiškia Transcendencijai. Egzistencinis apsisprendimas yra kartu istorinis momentas, kaip asmens aukš iausiasis angažavimasis. Ta iau visa egzistencija n ra suvedama vien tok moment , bet reiškiasi vis iš naujo ir iš naujo nelygstamu laisvu apsisprendimu. Taigi, egzistencija savo tapsme visada yra istorin .

Jaspersas savo filosofiniam m styme nenori likti klaidingai suprastas, kad skelbi s neribot individualizm . D l to jis veda egzistencijos s vokon nauj komunikacijos element . Komunikacija reiškia vieno egzistencinio pasireiškimo atžvilg kito tok pat moment . Vis egzistenciniai momentai yra kreipimasis Transcendencij , tod l vienas kitam negali kenkti, vienas kit persekioti. Vienas su kitu turi komunikuotis. Komunikacijos veikimo erdv vyksta meil je. Meil s pagrindu vienas pagerbia kito egzistencin reiškim si, vienas kit turi suprasti ir išsitekti veikimo erdv je. Ta iau Jasperso meil s samprata n ra krikš ioniškos meil s s vokos plotm j, bet tik paprastos tolerancijos prasme. Krikš ioniškoji meil : Dievo vardan kiekvienam artimui daryti gera, pagal princip : «Kiek kart tai padar te vienam iš šit mano mažiausi j broli , man padar te »<sup>1</sup>. Tuo tarpu pagal Jasperso samprat meil t ra išsitekimas su savo artimu skirtoj erdv j. Su keletu iš nedaugelio mes turime sugyventi ir prisitaikinti. Ir tai darome ne Dievo vardan, bet pagerbdami kito egzistencin Transcendencijai atsiv rim . Tai yra ne meil tikr ja prasme, bet tolerancijos reikalavimas. Jasperso egzistencin s filosofijos samprat gaivina kilnus humanizmas ir nepailstamas tiesos ieškojimas.

Filosofija pagal j yra ne visuotinai galiojan io pažinimo dalykas, bet laisvo tik jimo išraiška. Tuo b du Jaspersas remiasi Kierkegaardo religin s tiesos asmeniško individualumo samprata. Pas abu filosofijos prasm neturi pretenzij visuotinai galioti, bet tik mus pa ius perkeisti, mus padaryti kitokius žmones. Pas abu egzis-

<sup>1</sup> *Mato* 25, 40.

tencin filosofija išvirsta metafizin etik . Abu bando metafizik pagr sti morale, o ne ontologija.

Ta iau Kierkegaardo dievyb s ir amžinojo gyvenimo samprata yra skirtinga nuo jaspersin s. Jam Dievas egzistuoja, ir jis yra asmeniškias. Jis yra už pasaulio. Iš atžvilgio žmogaus amžinyb pasaulis su savo mokslais tik d l to nuvertinami, kad žmogaus tikroji egzistencija nusit sia amžinyb . Priešingai, Jaspersui n ra jokio asmeninio Dievo be pasaulyje imanentinio ir jokios amžinyb s be egzistencinio istoriškumo. Pastangos egzistenciniai gyventi remiasi tik jimu Transcendencij , iš kurios žmogus yra, bet ne amžinuoju gyvenimu, d l kurio žmogus yra.

### 3. *Gabriel Marcel* (1889, pranc zas, rašytojas, kritikas, filosofas).

— Marcelis pirmuosius filosofinius žingsnius prad jo idealistin j ta-koj. V liau, susipažin s su K. Jasperso ir M. Heideggerio filosofiniu m stymu, iš jo prieš Jasperso agnosticizm su savo nauja krikš io-nišk ja egzistencializmo filosofija. Jis yra originalus m s laik katalik metafizikas.

Dvi yra viena kitai priešiškos filosofin s mokyklos, b tent: empiristin ir idealistin . Pirmoji už poj i pagalba gautos patirties nemato nieko daugiau ir d l to užtroškina dvasi be vilties j išgelb ti. Antroji, ignoruodama patirtin tikrov , atitolsta nuo pa-saulio ir pasimeta neribotoj login j plotm j arba net fantastiniam pasauly. Pirmoji akcentuoja tik konkre ius objektus, ignoruodama dvasi , antroji susitelkia prie subjekto, nuvertindama objekt . Marcelis nori atstatyti išgriautas pozicijas ir suvesti kontaktan subjekt su objektu. Reikia surasti vienijan ias sijas tarp abstraktyb s ir konkretyb s, tarp m stan iojo ir egzistuojan io. Idealizme pasaulio ir žmogaus prigimtis yra pažeista. Empirizme taip pat. Jis ryžtasi atstatyti pasaulio ir žmogaus pilnyb . Pradeda nuo subjektyvinio polio.

Jeigu Jaspersas savo filosofiniam m styme metodiniais sumeti-mais palieka objektyv j pasaul , kaip brutali tikrov , kurioje n ra pažinimo laisv s, o tik b tinas mokslin s tiesos pasisavinimas, ir susitelkia prie subjekto nelygstamos laisv s s mon s ir laisvo apsi-sprendimo už Transcendencij ir tik vien šiuo b du egzistencijos pripažinim , tai Marcelis prašo sustoti, pergaltoti ir daugiau paste-b ti. Kada žmogus nužengia savo s mon s gelmes ir žvelgia, kad jis gali nelygstamai apsispr sti ir už savo apsisprendim b ti atsakin-gu, tai reikia žinoti, kad, prieš patekdamas laisv s karalij ir prieš gal damas apsispr sti, vis pirma tur jo b ti. Tur jo b ti ne tik savo laisv s s mone, bet ir savo k niška gyvybe. Be buvimo tiek k niniu, tiek dvasiniu b du neb t gal j s vykti ir laisvas

apsisprendimas. Pirmuoju savo filosofinio m stymo aktu mes pasiekime savo laisv s gelmes. O antruoju m stymo aktu mes lyg gr žtame apsidairydami ir pastebime, kad už visoki akt -veiksm ir visokio apsisprendimo tur jo b ti buvimas. Ir taip vis k gožia buvimas. Jis yra pats pirmasis, jis yra visuotinis. Jis yra pirm pažinimo. Pažinimas buvimo ne rodo, bet tik j nurodo. Tod l buvimas ir negali b ti pažinimo objektu. Tiek kiekvieno tvarinio buvimas paskirai, tiek vis kartu greta buvimo ir viens po kito sekimo b du pirmiausia turi buvim , kuris išteka iš vieno ir to paties bendro buvimo, vadinamo b ties. B tis yra bendras visako momentas. B tis apgožia visa. Ji n ra nei subjektas, nei objektas. Kitaip tariant, b tis n ra nei subjektyvioji s mon , nei patirtin tikrov . Ji visa k jungia vienu ir tuo pa iu buvimo vardikliu. Tokiu b du Marcelis surado savo filosofiniam m stymui pagrindin ontologin tašk , ant kurio jis gali atsistoti ir žvelgti toliau b ties rangon.

Kadangi b tis negali b ti pažinimo objektu, tai reiškia, ji negali b ti logiškai pažinta; o vis d lto patiriame, kad esame, tod l b tis priklauso paslapties kategorijai. Ji yra paslaptis. Marcelis nurodo daugel mokslo paslap i , kurios vadinamos problemomis, su kuriomis mokslas operuoja kaip su mokslin mis hipotez mis, turi k apie jas kalb ti, turi tam tikrus mokslinius ženklus joms žym ti. Panašiai gali b ti traktuojamos ir paslaptys, gl din ios m - s vidaus pasaulyje: pavyzdžiui, blogio paslaptis, meil s paslaptis ir kitos. Mes patiriame, kad jos yra, bet mes esame nepaj g s ontologiškai atskleisti ir pažinti, kas jos yra. Blogio paslaptis, ir po didžiausi pastang išaiškinti, kas jis yra, vis d lto lieka man tokiu pat blogiu, koks ir buv s. Panašiai yra ir su meile. J galime psichologiškai atskleisti, kas vyksta žmogaus psichikoj mylint, bet ontologiškai j pažinti esame nepaj g s. Taip panašiai yra ir su b timi. Patiriame, kad visada buvimas yra. Bet kas yra b tis, nepaž stame. Ji yra paslaptis. Iš tolimesni Marcelio metafizin s sklaidos viet , galime sužinoti, kad toji didžioji b ties paslaptis yra Dievas. Vieton Jasperso nepaž stamos Transcendencijos Marcelio metafizikos centre yra Paslaptis. Vieton ano nuasmeninto Dievo Marcelis nurodo asmenin Diev tok , kok krikš ioniškas pasaulis tiki esant. Marceliui Dievas n ra pasl ptas agnosticizme, bet asmeninis Dievas kur aš, kaip asmuo, kreipiuosi Tu, kaip asmen , ir ištikimyb je atsiskleidžiu. Dvej asmeninis santykis.

Iš refleksinio galvojimo paž stame, kad manasis aš n ra izoliuotas laisv s akyvaizdoj, kaip Jaspersas nor t matyti, bet jungtas egzistuojant k n , kur aš galiu pažinti kaip objekt , ir aš pats esu jungtas tam tikron aplinkon, vadinamon pasauliu, kur irgi



galima pažinti, kaip objekt . Aš negaliu imti tik vien sav s, igno-ruodamas aplink , kaip kad elgiasi idealistin s mokyklos reiš k jai. Subjektas turi b ti sujungtas su objektu. Jie vienas kit penetruoja, vienas kit papildo. Tiek subjektas, tiek objektas yra tos pa ios b ties konstitutyvieniai momentai. Jeigu subjektas esu aš, o objektas esi tu, tai m s s ryšis sudaro tikr j egzistencijos esm . Žinoma, žodžiu «tu » reikia suprasti kiekvien aplinkos asmen ir j imti daugiskaitoje — mes. Filosofinio m stymo reflektavimas, arba antrasis galvojimo momentas, ir yra sutelktas subjekto ir objekto, tu ir aš santykio išryškinim . Jeigu Jaspersui žmogiškos egzistencijos pagrindu yra laisv , tai Marceliui žmogiškosios egzistencijos pagrindu yra meil krikš ioniška prasme. Ne baim ver ia asmen egzistenciškai apsispr sti, bet meil . Ji yra tas kilnus jausmas, kur norima, kad mylimasis visada b t . Myl damas lyg noriu, kad tu amžinai b tum. Meil savyje slepia amžinyb s prad .

Meil reiškiasi ištikimybe. Ištikimyb yra žmogiškosios egzistencijos b dinga žym . Ištikimyb yra meil s tes jimo laidas. Taciau ištikimyb suponuoja laisv . Jei žmogus n ra laisvas, o determinuotas, tai negali b ti n ištikimyb s, nes rezultatas bus tik toks, kokios veikimo s lygos. Žmogiškos egzistencijos s rangoj ištikimyb yra egzistencijos projekcija ateitin. Ateitis n ra brutalaus fakto duotyb , bet laisv je vykstan ios egzistencijos ištikimyb je nulemtas rezultatas. statymas saisto paskirus atvejus, o ištikimyb saisto ištisai ir prat sia sav s buvim iš vidaus. Ištikimyb n ra gryna valia bet maišyta su tik jimu kito esim , kuriam aš atsakau. Mes egzistuojame, b dami vienas kitam ištikimi meil je ir draugyst je. Ištikimyb yra trejopa: pa iam sau, artimui ir Dievui.

Marcelis daug d mesio skiria egzistenciniam santykiui su artimu nušviesti. Tai yra jo metafizinio m stymo komunikacinis momentas. Jis t egzistencin santyk tarp asmen vadina ne komunikaciniu, kaip Jaspersas, bet tarpsubjekciniu, arba tarpasmeniniu.

Tarpasmeninis egzistencinis santykis yra tik tada, kai vienas asmuo nestato sav s centre, bet daugiau nukelia centriškumo akcent ant kit asmen . Kadangi tarpsubjektyviniai santykiai yra grindžiami meile, o meil savo ruožtu yra nor jimas kito asmens egzistencij prat sti amžinum , tod l kito asmens respektavimas ir vertinimas yra pats svarbiausias egzistencijos momentas. Marcelis labai griežtai pasisako prieš asmens nuvertinim ir jo sudaikininim . Industrija ir gyvenimo sumašin jimas nuvertino asmenis, paversdami juos tik dirban ia j ga, mašinos dalimi, raumen mase, turto sigijimo priemone. ia jis iškelia nauj b ties moment —  
*tur ti.*

Tur ti galima imti dvejopa prasme: išviršine, kaip turt tur - jimas, ir vidine, kaip savo egzistencini savybi tur jimas. Kadangi turt tur jimo aistra pavergia žmog ir j paver ia priklausomu nuo darbdavio vergu, tod l turtus ži rima kaip egzistencijai priešing aspekt . Tur jimo aistra yra žmogaus nusavinimo šaltinis. Objektai turt pavidale perima tur jim iš m s save. Pradžioj mes juos turime, o v liau mes tampame j pavergti ir, kaip asmenyb s, sunaikinti. Taigi, jie perima mus. Žmon s, koncentruodami turtus, kalina savo sielas ir nustoja meil s ir atsakingumo jausmo turt akivaizdoje. Šis pasaulis yra žmogaus išdavimo vieta. Turt nusavintas žmogus pasiilgsta ontologinio buvimo. Ontologinis buvimas yra atstatomas tarpsubjektine, arba tarpasmenine santyki atgaiva, kuri reiškiasi meil je ir ištikimyb je. Marcelio supratimu tarpsubjektine komunikacija n ra nei egocentriška, nei abstrakti, bet konkreti, gyvenimiška ir efektyvi. Tai yra evangeliškos meil s gyvenimo k nijimas. Tarpasmeniniai ryšiai yra pats gyvenimas, pati egzistencija. Tiek trumpai apie ištikimyb žmogui.

Ištikimyb Dievui reiškiasi panašiai. Aukš iausioji B tis, kaip min jom, yra paslaptis. Su ja komunikuojam s tik jimu. Tik jimas yra kelias Transcendencij . Tik jimas n ra pažinimo b das, bet buvimo atskleidimo b das ir Dievyb je dalyvavimo aktas. Jis gaubia neabejotin pasitik jim tik jimo turiniu. Tik jimas atskleidžia nauj b ties sluogsn , kurio nežino mokslas. Ištikimai tik dami mes nusit siame ateit . Mano komunikacija su Dievu vyksta tik tik jimu, gyvenant jo presencijoj. Aš negaliu Dievo paneigti, nepaneigdamas pats sav s, nes Dievas yra paskutinieji visako ryšiai. Jis yra b ties visyb . Tik jimas tiesia keli amžinyb , kurios mes viliam s.

Šalia meil s, ištikimyb s ir tik jimo yra dar svarbus egzistencinio akto momentas, tai viltis. Siela gyvena tik jimu ir kv puoja viltimi. Viltis — reiškia duoti visatai kredito, integralumo ir aukš iausio vert s užtikrinimo. B tis yra neišsemiama ir d l to ji yra vilties pagrindas. Viltis yra sielos aktas palaikomas tik jimu. Krikščioniui viltis reiškia pasiekim kontemplacin s b senos Dievo akvaizdoje.

Tokia yra Marcelio metafizin samprata. Ji, kaip matome, n ra abstrakcija, bet apeliavimas žmogaus konkret gyvenim . Ji žadina žmogui pagarb , pagr st vertinimu to, kas amžina. Jo m s tyimas yra egzistencialistinis, nes apeliuoja žmogaus konkret gyvenim , išreikšt aukštesni gali realizavimu.

4. *Martin Heidegger* (1889, vokietis, filosofas). — Heidegger imam s svarstyti ketvirtoje iš eil s egzistencialist vietoje ne d l

to, kad jis b t ketvirtasis iš eil s egzistencinis m stytojas, (priešingai, jis yra pirmasis sisteminis egzistencinio m stymo autorius), bet metodo sumetimais. Min tieji egzistencialistai — Kierkegaardas, Jaspersas ir Marcelis — yra egzistencin s b ties prasm atbaig Transcendencijoje, nors ir skirtinga samprata, ir d l to jie aukščiau s j B t nurodo už pažinimo rib . Tuo tarpu Heideggeris ir jo bendralaikis J. P. Sartre'as ribojasi šiuo patirtiniu pasauliu, pirmasis metodiniais sumetimais amžinyb s klausim nutyl damas, o antrasis s moningai j paneigdamas.

Heideggeris yra labai originalus ir gilus m stytojas. D l jo naujos, mantrios metafizikon vestos terminijos yra sunku j suprasti ir interpretuoti. Jo paties teigimu, jis es s iki šiol nesuprastas, metafizikos kalbai pasirodžius nepakankamai. Gal b t d l to jis nutilo, nepasirod s su savo pagrindinio veikalo *Sein und Zeit* antr ja dalimi nuo 1927 metu.

Kaip prastai kiekvienas didis m stytojas, taip ir Heideggeris nepatenkintas jo pirmatak filosof b ties sprendimo ontologija. Išskyrus pirmuosius graik m stytojus, visa ligšiolin metafizika tik tolinusi b ties pri jim . Vartodami termin *b t is*, faktiškai manydav tik b tyb , kaip b tyb . Heideggeris apeliuoja nuo filosofijos leisti esming m stym , b ties tiesos m stym . B tis yra per arti prie m s , ir tas jos artumas daro j mums tolim ir jos m stym tok sunku.

Nors Heideggeris, skleisdamas b t kaip toki , naudoja žmogiskos egzistencijos buvimo b dus jai nurodyti, bet jis nesutapatina b ties su žmogumi. Žmogus jam yra tiktai b ties sargo tarnyboje. Gal b t jis d l to ir nesutinka rikiutis po moderniško egzistencializmo etikete, kaip lygiai neigia komentatori jam suteikt tiek humanisto, tiek ateisto titul .

Heideggeris savo filosofiniame m styme imasi uždavinio atskleisti b ties prasm . Prie šio tikslo jis nenori eiti nei prastu loginiu, nei prastu metafiziniu keliu, kur pasišaunama pažinti b t , kaip ties — (atrodyt lyg b t žmogaus protas sukuria), — bet steb ti b ties reikimosi fenomenus ir mok ti juos interpretuoti. Kaip jam vyksta pab gti nuo logikos, metafizikos ir bendrai filosofijos, tai kitas klausimas, kurio nesiimsime atsakyti.

Steb dami pirmiausia patiriame, kad žmogus, kaip ir daiktai, yra pasaulin nublokštas, be jo paties noro ir valios, nors jis ir jie turi savo užtenkam buvimo pagrind . Kaip daiktai, taip ir žmogus n ra visai izoliuotai vieniši. Jie pasaulyje, b dami tam tikroje vietoje, turi vairoपो s ryšio. Pasaulyje buvimo b dai yra nevienodi. Pasaulyje buvimas be d mesio atkreipimo yra tik masinis pasaulyje dalyvavimas, kaip kiekvieno iš daugumos tik grynas vie-

nas šalia kito buvimas. Toks buvimas b das paprastai išreiškiamas neasmenišku buvimu ir nusakomas «esama ». Neapibr žtas pasaulyje buvimas išreiškiamas beasmeniškumu « randasi ». Toks pirmas b tybi buvimas sp dis n ra pilnai išsemi s j buvim . Kiekviena b tyb be savo tik gryno buvimas pasaulyje gali b ti dar panaudota kam nors. Pavyzdžiui, geležies gabalas, tap s k ju, panaudojamas kalimui. Tada b tyb iš gryno tik «radimosi» lieka lyg išnaujo surasta. Tai reiškia surasta, kokiam panaudojimui ji tinka. Kitaip sakant, b tyb gauna rankio prasm . Ši pastaroji priduoja b tybei aukštesn buvimas b d už gryn , izoliuot tik savo b - vim . Daikt rankiškumo b das t ra primityvi prasm . Bet vis d lto ji galina daikt tapti objektu. Visas pasaulis pilnas toki objekt , kuri vienas su kitu rišasi tam tikrais santykiais ir sudaro sistem . Sistemos paskiri daiktai, egzistuojami savyj pagal savo prigimt , gauna rankin s prasm s kit atžvilgiu, ir kit atžvilgiu jie tampa objektais. Taigi, b tyb s, b damos pasaulyje pagal savo prigimties egzistencij , dar turi rankin s, arba objektyvin s prasm s kit egzistuojan i j atžvilgiu.

Žmogus irgi yra jungtas pasaulio sistem ir turi santykinio buvimas su aplinka. Jis turi tam tikras santykinės funkcijas supančioj aplinkoj, vadinamoj pasauliu. Jis yra ne tik pasaulin išbloktas b ti gyna savo egzistencija, bet jis yra kartu ir rankinis elementas santykin j aplinkos sistemoj. Jis gal t , nieko nesistengdamas, tokiu egzistuojan iu rankiu ir liktis. Jis neprašotk paprasto rankinio buvimas ir b t tik sistemin s mas s pasaulio dalel . Jis orientuot si savo pareigose vien paprastu apdairumu ir supratimu, kaip atlikti savo funkcijas. Bet tuo žmogus savo buvime neb t pilnai pasireišk s. Aplinkos situacija yra tiktai pagrindas, ant kurio stov damas žmogus gali atsiverti naujomis buvimas formomis. Tas atsiv rimas reiškiasi racionaliū momentu.

ia Heideggeris pradeda skleisti nauj egzistencijos tarpsn , pavadinint neišver iamu terminu *Dasein*. Tas *Dasein* nereiškia b tyb s vieta ir laiku apibr što buvimas, kok mes prat matyti tradicin j metafizikos terminijos prasm j. Jis reiškia aukštesn buvimas laipsn už min t išblokt buvim ir už rankiui — objektyvin buvim . *Dasein* reiškia žmogaus elgsen galimybi akyvaizdoje. Žmogus, atsirad s aplinkos ranki s ryšin j situacijoj, atsiduria vairias galimybes. Tai reiškia, naudojant aplink , neišduoti sav s rankin s b kl s sustingimui, šablonui, bet projektuoti, planuoti ir kurti sau ateit . Žodžiu, mestis ateitin, realizuojant užsibr žt plan . Toks nuolatinis ateitin metimasis ir pagal plan realizavimasis suteikia žmogaus egzistencijai *Dasein* vard . Aplinkos brutalumo suvokimas nekenkia man naujomis galimyb mis realizuotis, nes aš

aplinkos situacij imu savo veikiman, kaip baz . Aš egzistuoju galimyb mis, o aplinka savo egzistencija tarnauja man mano gali mybi atsakymui. Žmogaus egzistencijos prasm stojas prieš *Dasein* veikimo galimybes. Kurie renkasi tik pasaulio brutalum ir sijungia jo rutinon, tie neturi *Dasein*, o tik paprast ir rankio buvim . Mano apsisprendimui, kuriuo b du save projektuoti ateitin, yra egzistencijos variklis baim , kuri n ra kas kita, kaip nuolatinis r pestis savo projekcijai realizuoti. Tos baim s, r pes io akyvaizdoje aš turiu apsispr sti, kuo aš turiu b ti: ar pasiduoti absorbuojamam aplinkos situacijai, nustoti savo asmeniškumo ir leistis neautentin n egzistencijon, ar kaip asmuo herojiškai sipareigoti galimybinei egzistencijai. sipareigodamas parodau, kad aš niekuomet nesu, bet dar turiu b ti ir vis iš naujo b ti iki egzistencijos pabaigos.

Baim s stipriausias pasireiškimas yra mirties akivaizdoj. Mirtis tai n ra desperacija, rank nuleidimas, kad vis vien egzistencija išduota neb iai, bet, priešingai, sustiprintas atsargumas išnaudoti savo projekcines galimybes iki maksimumo. Mirtis dar daugiau byloja ir apeliuoja mane, kaip asmen , mano situacij ir anticipuot pasireiškim . Kadangi mirties negaliu išvengti, tai aš jai esu atviras ir priimu kaip aukš iausi normatyvi savo egzistencijos galimyb . Iš ia trykšta mano asmenin s egzistencijos j ga, vertyb ir tolerancija.

Ar aš gerai siekiu savo asmenin s egzistencijos galimyb ar ne, yra dar vienas elementas — s žin , kuri nuolatos byloja, ar aš sutampu su savim, ar ne. S žin yra liudininkas mano autentiškumo, ar neautentiškumo. Ji yra *Dasein* konstruktyvinis elementas.

*Dasein*, siekdama savo galimyb realizavimo, nori b ti kit suprasta. Tod l ji reiškiasi tam tikrais ženklais, kurie išsivysto kalb . Taigi, kalba yra ne kas kita, kaip *Daseins* tarpusavio komunikacija.

Suvok heideggerinio filosofinio m stymo asmens autentiškumo ateitin veržim si galimyb akyvaizdoje, galime išreikšti ir *Dasein* ontologin turin . Ji yra ne kas kita, kaip žmogiškos b ties asmenin egzistencija. Žodžiu asmenin norime pabr žti priešingum brutalinei egzistencijai, arba aplinkos situacijai, kaip negatyv moment ir iš galimyb pasirinkt ateitin realizavim si, kaip pozityv moment . Egzistencija raidine prasme yra iš jimas. Tik žmogus vienas gali išeiti iš sav s pasaulin, r pintis pasauliu ir atsigr žti b ties atviryb . Taigi, *Dasein*, arba asmenin egzistencija, yra atvirumas b iai. D l to ir sakoma, kad žmogus savo asmenin s egzistencijos atviryb je tampa b ties reišk ju.

Žmogus, iš j s iš sav s pasaulio situacijon ir pasirink s iš daugelio galimyb maksimal , j realizuodamas sukuria vien laiko

moment , kuris tampa istoriniu momentu. Tuo b du asmenin s egzistencijos pasirinkt galimybi realizavimas sudaro išskylan ius (ekstatinius) laiko momentus, arba istorij . Laikiškumas yra žmogiškios egzistencijos ontologin prasm . O kadangi žmogus savo asmenine egzistencija, kurdamas ekstatinius laiko momentus, stojas b ties atviryb je, tod l ir tas egzistencinis laikas tampa b ties prasm .

Jei žmogus yra vienintel b tyb , galinti išeiti iš sav s ir atsiverti b iai galimybi b du, tai jis, egzistuojamas tikr ja prasme, visada stovi b ties artumoj . D l to galima j vadinti b ties sargu.

##### 5. *Jean-Paul Sartre* (1905, pranc zas, dramaturgas, filosofas).

— Sartre'as yra negatyvin s egzistencializmo filosofijos reišk jas. Neramus gyvenimas, koncentracij stovykl kan ios ir brutalus su belaisviais elgimasis turi takos jo filosofinio m stymo krypt . Jis, b damas Hegelio, Markso ir Freudo takoj, savo metafizikoj stengiasi suvesti vienyb n subjektyvizm su objektyvizmu, idealizm su realizmu, laisv su prievarta. Žodžiu, jis nori išvesti santyk neb ties su b timi. Jo ontologiniam m styme neb tis turi didesn s svarbos, negu b tis. Ji dengia b t . B tis visada randasi neb ties gr sm j.

Sartre'o supratimu, neb tis n ra niekas. Jis ima ne ta prasme, kad b tis yra, o neb ties n ra. Tai tikt login j plotm j, kur negacija paneigia teigim . Login j plotm j teigti pavyzdžiui, kad *A* yra baltas ir tuo pat kartu teigti, kad *A* yra nebalta, reiškia prieštaravim , kurio m s logika neprileižia ir išskiria arba *A* baltas, arba nebalta. Bet kitaip yra ontologin j plotm j. Ten dažniausiai norimieji dalykai žymimi b timi, o nepageidautini, kuriuos mes vadiname blogyb mis, vadinami neb timi, kaip pavyzdžiui šiluma ir šaltis, arba tokios patirtys, kurios žmogaus pageidavimo atžvilgiu sudaro negeroves: kaip antai neat jimas, nutolimasis, pasikeitimas, atmetimas, pasitraukimas, išsiblašymas. Laukei žmogaus. Jis neat jo. Ontiniu poži riu tiek at jimas, tiek neat jimas yra b tis. Tik laukian iojo atžvilgiu neat jimas vertinamas kaip blogis — kaip neb tis. Jeigu tas žmogus neb t laukiamas, tai jo neat jimas visai nesiskaityt , kaip neb tis. Ir at jimas ir neat jimas b t lygiaver iai. Tik, ži rint iš tam tikro siekimo taško, pasidaro lyg neb tis. Taigi b tis su neb ia ontologiniu poži riu yra toje pat plotm je ir viena kit papildo. B tis neb ties atžvilgiu yra tik kiekybinio santykio rezultatas. Jos gali vairuoti, slinkdamos viena kitos pus n: pelno ir nuostolio atveju. Po šios žangos galime leisti Sartre metafizinio m stymo sklaid .

Jis savo filosofin m stym pradeda nuo garsaus Dekarto posakio : m stau, taigi esu, tik gal priešinga prasme: esu, tod l m s-

tau. Žodžiu, vienaip ar antraip mus, leidžiam s žmogaus s mon s gelmes, stebime ir lyg patirtiniu b du suvokiame, kas ir kaip yra. Šiuo atveju s mon yra tapatiška su tuo, k mes išreiškiame, sakydami *Aš*: aš žinau, aš jau iu, aš žvelgiu ir t.t. B ti s moningu, reiškia žvelgti, kad esi. Pirmas atbudusios s mon s sp dis apie save yra paties esimo faktas. Gal d l to, kai kurie graik filosofai (Parmenides) teigia: pirma, k mes žinome, tai yra b tis. Žinoti, kad mes esame, yra pats pirmas pradas, nuo kurio galime prad ti pažinim . Tai galima patirti taip. S mon atsiveria ko nors žinojimui. Ji iš esm s atvira kam nors žinoti. Ta iau pasistenkime mes gr žti save ir, lyg nematyti nieko, k mes jau žinome ir ko siekiame žinoti, žvelgiame savo s mon j patys savo s mon , ir tada nieko kito nežinai, kaip tik t vien fakt , kad esi. ia ir yra pati pradžia, iš kurios einame prie pažinimo. Ir, kadangi toje pradžioje nieko kita n ra, kaip grynas buvimas, sakoma, kad b tis yra pirmas m s žinojimas ne pažinimo keliu, bet paties sav s žvelgimo b du. B tis yra m s artumoj. Mes su ja lie iam s, mes j remiam s. B tis mus gaubia, anot Heideggerio išsireiškimo.

Stebint savo s mon , {žvelgiam, kad m s s mon visada yra atvira bet kokiam žinojimui. Ji sta iai siekia žinoti, ilgisi žinojimo. Ji nerimsta, užsidarius pati savyje, bet visados gauda, k nors su žinoti. Š m s s mon s moment Sartre'as pakrikštija *pour soi* vardu ir š savitai parinkt termin jis vartoj per vis savo metafizin m stym . Nors žodiškai ver iant *pour soi* tekt m s kalboj vadinti *sau*, arba *d l sav s*, bet turiniškai išsakyti geriau atitikt terminas *savin* (senoviškai — *sav sp*), kadangi tas s mon s palinkimas gaudyti žinias geriausiai išsakomas tuo žodely iu *savin*. Tas *pour soi* yra lyg subjekto, ar asmens pakaitalas.

S mon s *savin* momentas, siekdamas ko nors žinoti, nepasitenkina save atsigr žimo žinojimu. Gr žti prie sav s steb jimo yra joks pažinimas, nes pasteb damas save, kad stebi save, gali t stis iki nebaigtinumo: stebiu sav s steb jim , sav s steb jimo sav s steb jim ... Tod l s mon s žinojimo turiniui sudaryti reikia atsiverti ne save steb jimu, bet kitur už sav s steb jimu. Kai pastebi už savo s mon s esan ius daiktus, tada tik vyksta pažinimas. Tame pažinime skiri, kad daiktai, kuri s mon siek žinoti, yra ne tas pats, kas aš. Jie skirtingi nuo man s. Juos aš tik stebiu, bet nesukuriu, nesutapatinu su savim. Pasteb ti objektai yra už man s savarankiški, nepriklausantieji nuo man s. Jie turi buvim savyje. Toki j buvimo savyb Sartre pakrikštija *en soi* ir toliau per vis savo metafizik objektus vadina terminu *en soi*, kur mes lietuviškai versime *savyje*. Tai yra antras m s s mon s

momentas. Pirmasis, kad ji nori k nors gauti pažinimui *savin* ir antrasis, kad ji atsiveria objektams, esantiems *savyje*. Tai du poliai : aš, apib dintas kaip *savin*, ir pasaulis, es s už man s *savyje*. Pirmasis, kaip s mon arba kaip aš, arba kaip subjektas, sudaro pažinime subjektyvuj poli ir antrasis, kaip objektas arba kaip pasaulis, arba kaip realyb , sudaro objektyv j poli . Sartre'as, operuodamas šiais dviem poliais ir juos trumpai vadindamas: *savin* ir *savyje*, nori išsiversti visoj savo metafizinio m stymo sklaidoj.

*Savin* yra žmogaus egzistencijos vartai, pro kuriuos žmogus gali reikšti savo siekimus ir pageidavimus. *Savyj* yra vilioni sodas, kuri žmogiškoji egzistencija siekia ir nori vis j mestis.

*Savin*, arba s mon , atsiskleidžia *savyj* arba pasauliui, kaip nuolatin galimyb , atskirta nuo visa ko egzistuojan io už jos. Ji yra ne tokia buvimo forma, kaip pasaulis, es s už jos. Ji, siekdama pasaulio, atskleidžia žmogaus egzistencijos buvim . Žmogus egzistuoja, tik siekdamas ir gydamas. Bet, kai žmogus siekia, jam atrodo, kad pasiektas dalykas j patenkins. Kitaip sakant, kad jis lyg sutaps su siekiamuoju dalyku ir bus pilnas. Jis lyg nor t tapti pilnu buvimu, tai yra buvimu *savyj*, kaip kad pasaulis turi buvim *savyj*. Bet ia išryšk ja žmogaus tragika, arba jo b ties d žtamas. Kai jis siekia, jam atrodo, kad jis pasiek s taps b ties pilnuma. O kai pasiekia ir save tapatina su siektu dalyku, tuojaus ia pat pajunta, kad jis netapo pilnuma, ir v l siekia toliau. Ir taip be galo. Žmogus, charakterizuotas buvimu *savin*, siekia tapti buvimu *savyj*. Ta iau jis reiškiasi tik galimyb mis, o kai neva pasiekia t moment , jo siekimas sud žta, ir jis netampa pilnu buvimu. Žmogaus egzistencija yra tragiška, nes jis gyvena sudužimo b du. Žmogus savo s mon s atvirume jau ia, kad jis nepilnas, tik b ti d l ko kito, kadangi jis yra atsiv r s siekimui už sav s, ir nori tapti pilnu, b ties pilnyb s buvimo b du. Pagal jo siekimus žmogus nor t , kaip Dievas, b ti b tis *savyj* pilna, patenkinta, atbaigta. Bet jis atsimuša negal jim tuo tapti ir d l to tampa tragiškas: siekti to, ko negali pasiekti. Siekimo sužlugimas daro žmogaus egzistencij trapi ir gyvenim absurdišku. Sartre'as t absurdiškum labai akcentuoja ir iš viso žmogaus gyvenim ži ri iš negatyvios pus s. Iš ia ir b ties dialektika.

Žmogus, savo s mon s akimis pamat s savo nepilnum ir tuštum , jau iasi kaip neb ties b kl j. *Savin* yra apib dinamas neb - tim. Siekiamasis pasaulis *savyje*, kaip b tis. Neb tis siekia b ties ir, kaip tik pasiekia, pasijunta jos netur s. Neb tis persekioja b t . B tis yra neb ties vilion , o neb tis yra nuolatin b ties gr sm . Ontologiškai ži rint, neb tis yra b ties atžvilgiu galimybi b kl j.



B tis yra patirtin s tikrov s išvaizdoj, arba aktualyb s b kl j. J dviej , kaip poli , tampa ir sudaro b ties dialektik , kuri žmogiškoj egzistencijoj apsireiškia tragizmu.

Neb tis yra sišaknijusi žmogaus egzistencijoje, ir d l to per žmog reiškiasi visokios negerov s. Blogis yra ne objektyvine prasme, ne daikto pavidalu, bet žmogaus elgsenos formoje. Taigi, blogis yra ne pasaulyje už m s , bet mumyse pa iuose. Mes esame blogio neš jai arba, kitaip tariant, mes atnešame destrukcij pasaulin. Neb tis sišaknijusi tiek žmogaus pažinime, tiek jo emocijose, tiek jo veiksenoj.

B ties dialektika sudaro lauk , kuriame reiškiasi žmogiškoji egzistencija. Nuo pirmojo momento *savin* (s mon s) antr j moment *savyje* (pasaul ) siekimas yra egzistencijos ontologinis pagrindas. Tame siekime išeiti už sav s pasaul apsireiškia kitas svarbus žmogaus egzistencij apsprendži s momentas — laisv . Pas Sartre' laisv n ra suprasta materialistine prasme, kaip determinuotas s - lyg rezultatas, bet kaip asmens autonominis momentas. Laisv yra egzistencialus metimasis pirmyn. Tai reiškia, kad s mon (aš) žino siekiam troškim (pasaulyje) ir jo siekia kaip galimyb s realizuotis. Kitos b tyb s turi apr žt buvim , o žmogus yra atviras. Jis gali atsiremdamas s lygas siekti. Net ir didžiausios prievartos atveju, žmogus gali pasakyti ne. Tai reiškia, turi savo siekim , kuris nesutampa su aplinkos reikalavimu. Laisv gali b ti tik užmaskuota, bet nesunaikinta. Galimyb i akivaizdoj žmogaus s moninga projekcija siekiamo g rio linkme ir yr laisv s apraiška. Laisv tuo b du sutampa su egzistencija. Egzistencija yra ne kas kita, kaip laisv . Laisvas egzistencijos metimasis realizavimosi galimybes sudaro tuo pa iu ir laiko ontologin pagrind , kur galime suvokti tokiu b du.

Atbudusi s mon (*savin*) pastebi savo buvim — faktiškum . Tas buvimas yra lyg už jos pe i , ant kurio ji remiasi. Tai yra praeities momentas. Praeitis tuo b du yra s mon s atbudimas. Toliau, momentas, kur s mon suvokia kaip b t savyje (*en soi*), yra dabarties momentas. Kitaip tariant, aplinkos, arba pasaulio egzistavimas, yra laiko dabarties momentas. Siekimas b t savyje sutapatinti su b tim *savin* yra ateities momentas. Ateitis atsiskleidžia galimyb i pavidale. Laisvos s mon s siekimas realizuotis yra ateities ontinis momentas. Laikas tuo b du yra ne kas kita, kaip tik egzistencijos jud jimas, arba egzistencin veikla. Neb ties tapsmas b timi sudaro laik .

Laikas, kaip matome, yra praeities ir dabarties moment santykis su ateities buvimu. Kadangi tie momentai apima tiek s mon (*savin*), tiek objektus (*savyje*), tod l s mon , arba aš, niekada sav s nesutapatina n su vienu momentu. Aš nesu praeitis, nors praeitis

gali b ti mano, tai yra, aš nesu pilnai k nytas n viename mano darbe, nors tie praeities veiksmai yra mano. Aš taip pat nesu tapatyb su aplinka, nors aš telpu aplinkoje (pasaulis nesu aš, nors aš esu pasaulyje). Aš taip pat negaliu b ti sutapatintas su ateitimi, nors aš jos ir siekiu, nes pasiekta siekiamyb sud žta manyje, ir aš pasijuntu v l vienišas, galimyb i ženkle toliau siekti. Kad ir kažkuo aš nor iau b ti, juo tap s, pajuntu, kad ta pasiektoji profesija nesitapatina su manim. Aš pagal j veikiu, bet n vienam veiksmo aš nesu tas veiksmas. Tiesa, tas veiksmas mano, ir aš esu už j atsakingas, bet aš nesu veiksmas. Ir taip žmogaus s mon nesitapatina n su vienu laiko momentu. Tai yra antras patyrimas, kad žmogaus egzistencija yra atžym ta d žtamumu ir tragiškumu.

Dar lieka atskleisti, kaip Sartre'as suprato tarpasmenin žmoni komunikacij .

Tarpasmenin komunikacija yra irgi išvedama iš t pa i b ties *pour soi* ir *en soi* moment santykiu. Sartre, pabr ždamas neb ties *savîn* pirmenyb prieš b ties *savyje*, žmoni tarpusavio komunikacijoje irgi ži ri t pat reiškin .

Kiekviena žmogiškoji s mon skaito savo *Ego* kaip centrin tašk , o visus kitus ži ri, kaip objektus. Visus planus žmogus apmeta pagal sav j reikal ir, tik iš ten ži r damas, siekia savo plan realizavimo. D l to pasaulyje viešpatauja egoizmas, išnaudojimas tiek kapitalizmo, tiek komunizmo atvejais, gamintoj ir sunaudotoji! lygiai kaip ir darbdavi ir darbinink santyki tampa, persekiojimas, silpnesni j priespauda, klasi kova, karai, despotizmas, pavergt j (belaisviu) naikinimas. Nenorima atsižvelgti kitus ir prileisti, kad ir kitas turi s mon ir savo ruožtu traktuoja aplink , kaip objektus ir mane su mano s mone, kaip objekt . Iš to nenoro suprasti yra tiek daug tamos, trinties ir neigiamyb i . tamos kovoje iškyla nugal tojai viršinink , vadov ir diktatori pavidalais ir priver ia kitus asmenis tapti tik paprastais daiktais, objektais. Pasaulis virsta absurdišku. Žmogiškoji egzistencija atneša pasaulin blogyb .

Išimt iš žmogaus s mon s egocentrizmo sudaro tik vienas atvejis, tai meil s apraiška. Šiaip žmogaus s mon visus kitus laiko objektais, o save subjektu. Meil s atveju yra priešingai. simyl j s asmuo nori matyti save mylimam asmenyje, o mylim j nori pajusti savo s mon j kaip save. Kitaip tariant, simyl j s nori b ti objektu mylimojo, o mylim j laikyti subjektu. Save mato kitame, o kit mato savyje. Ta iau šis išimtinis reiškiny s nepakei ia socialin s strukt ros ir bendrai tarpasmenini santykiu.

Tarpasmeninei komunikacijai reikštis yra žmogaus išrasti ženk lai kalbos pavidalu. Kalba yra tarpasmenini santyki rezultatas.

6. *Egzistencializmo bendrieji bruožai.* — Jau pradžioj buvome min j , kad egzistencializmo ne manoma suvesti vien mokyklin sistem . Atskir egzistencialist filosofiniuose m stymuose galime rasti tik paskirus momentus, kurie yra bendri visiems. Tod l bandykime pabr žti bendr sias egzistencializmo savybes.

Pirmasis visiems egzistencialistams bendrasis bruožas yra tas, kad j vis filosofinio m stymo pastangos yra nukreiptos ne statin login moment , o dinamin . Kitaip tariant, ne b ties konstavim , bet jos pasireiškim veikime. Visi egzistencialistai nori pereiti iš ontin s plotm s veiksmim , arba etin plotm . Visi jie sutartinai pabr žia, kad jie savo m stymus kreips nuo abstraktin s, arba id jin s plotm s konkre i plotm . Egzistencializmui svarbu atsakyti ne kas yra, bet kaip veikiama. Ir t veikim jie sutartinai ži ri žmogiškoje egzistencijoje. D l to turime pagrindo juos vadinti egzistencialistais, nors daugumas j nuo šio titulo kratosi ir išreikštai pabr žia, kad jie n ra egzistencializmo reišk jai.

Antrasis bendras visiems egzistencialistams bruožas yra žmogiškios egzistencijos projekcija ateitin. Tai yra: s moningai ir laisvai savarankiškai veikiant angažuotis galimyb ms, kuriose sieki sav s aukš iausio prasminimo. Bet ia visi tuojaus išsiskiria aukš iausios prasm s sampratoje. Kierkegaardo aukš iausia prasm yra teistinio pob džio, Jasperso transcendentinio, Marcelio krikš ioniškoji, kai tuo tarpu Heideggeris aukš iausi prasm ži ri žmogaus žemiškame gyvenime, nieko neprasitardamas apie amžinyb , o Sartre'as pabr žtai pasisako tik už žmogaus žemiškojo gyvenimo prasm , kur tas gyvenimas iš tikr j yra beprasmis ir net absurdiškas.

Visi sutartinai pabr žia egzistencijos reiškim si laisv je. Laisv yra ontologinis pagrindas egzistenciniam siekimui realizuotis. Laisv je yra galimybi laukas, kur žmogus n ra determinuotas arba apibr žtas b tinumui, bet laisvam siekimui. Visi akcentuoja egzistencijos tragiškum tame, kad egzistencijoj asmuo, siekdamas save realizuoti pasirinktoj vertyb j, niekuomet galutinai nepasiekia, tai yra, niekuomet nesiranda tokioj b kl j, kuri b t atbaigta ir jau galutin . Mirtis nukerta egzistencij , bet jos neatbaigia. Žmogus siekia atbaigti save, sutapatindamas save su siekiam ja vertybe ir niekad nepasiekia, nes siekiamos vertyb s yra d žtamos, ir egzistencija pasilieka vieniša. Bet ji negali sustoti. Sustojimo atveju egzistencija nustoja buvusi egzistencija ir išvirsta paprast buvim , arba faktiškum . T b sen mes prastai vadiname rutina, kuri sudaro aplinkos situacin moment .

Trumpai sutraukiant, žmogaus buvimas pasaulyje n ra paprasta buvimo forma, bet veikimo galimyb . Žmogus n ra sau galutinai duotas, bet užduotas. Tai reiškia, kad žmogus yra siekimo b kl j.

Aplinka sudaro veikimo situaciją, o laisvą laiduoja projektą siekimo realizaciją. Realizacija yra tik vienas momentas, kuris savo pasiekimo pagrindu virsta faktiškumu arba sujungia situacinį momentą. Taip, kad egzistencija priversta jį (tą pasiektą momentą) palikti ir vėl siekti naujo momento. Taip veikdama ji egzistuoja. Ir tik ši ja prasme žmogaus gyvenimas yra egzistencinis buvimas. Kitu atveju žmogaus gyvenimas yra paprasta rutina, kuri galime apibūdinti aplinkos determinaciniu būdu.

Determinizmas žmogaus atžvilgiu yra materialistinis sampratos rezultatas (kad žmogus yra apspręstas ekonomini ir politiniais lygiais, ir dėl to jis neturi jokios laisvės). Kadangi materialistinė samprata imta komunistinės teorijos pagrindu, todėl komunistinis žmogus turi būti rutinos žmogus, turi būti mašinos dalelė, atlikti jam skirtą funkciją. Komunistinį santvarkoj egzistenciškai gali reikštis tik vadovybė. Mas yra rutinos žmogus. O egzistencializmo sampratoje kiekvienas žmogus yra laisvas ir gali reikštis egzistenciškai. Egzistencializmas yra liberalistinio mąstymo rezultatas. Dėl to egzistencializmas ir komunizmas yra priešiškos sistemos, lygiai taip pat, kaip liberalizmas su komunizmu.

7. *Dunskotinė egzistencijos samprata.* — Nors viduramžiai scholastinė filosofija turi visiškai skirtingą egzistencijos sampratą nuo naujų amžių egzistencialistų sampratos, tačiau vienas iš scholastikų yra išskirtinas, būtent Jonas Dunskotas (1266-1308). Jo egzistencijos samprata nėra tradicinė, tai yra, kad egzistencija reiškia tik faktišką daikto buvimą, apibrėžtą laiku ir erdve ir tuo būdu skirtingą nuo esmės, kuri yra bendra visiems toms rėšies individams ir nesaistoma nei vietai, nei laikui.

J. Dunskotas egzistencijai apibūdinti pirmiausiai paneigia, kad nėra reikalo individuose skirti esmę nuo egzistencijos. Individuose tie du būties momentai sutampa. Esmė ir egzistencija yra tas pats individo požis. Jis skiria kiekvienoje būtyje kitus du būties momentus, būtent: egzistencijos buvimas savyje ir jos pasireiškimas išorėje. Egzistencijai apibūdinti vieta ir laikas tegalima jos išviršinio pasireiškimo, arba judėjimo požis. Egzistuojantieji individai turi tam tikrą išsireiškimo būdą — judėjimą. Tik judėjimo pagrindu ji patenka tradicine, arba aristoteline, prasme suprastam laikui ir vietai. Sakau, aristoteline prasme, nes J. Dunskotas iš judėjimo išvesti erdvę ir laiką vadina sukcesyviniais laikais ir erdve, kuris nėra tik ja prasme nei laikas, nei erdvė. Tikrasis laikas ir tikroji erdvė neturi taisyos, kuri būtų galima matuoti ilgio ir tūkos matais. Tikrasis laikas ir tikroji erdvė glūdi pačioje daikto egzistencijoje, ir dėl to jie yra visai skirtingos prigimties, negu sukcesyviniai matai.

B tybi egzistencijos, imtos savyje, b dingumas gl di ne jos išviršiniame pasireiškime, bet vidin je tampo, kuri Dunskotas vadina intensyvumu. Intensyvumas yra egzistencijos išsilaikymo pagrindas, o ne jos išviršinis jud jimas. Daikt intensyvumas daro daiktus egzistuojan ius, o ne j jud jimas, arba tarpusavio santykis. B tyb s turi pirmiau pa ios savyje b ti — tai reiškia, — turi ti intensyvumo, arba egzistuoti, ir tik po to gali tarpusavyj jungtis, arba išsijungti, sudaryti darin (*compositum*) vienokiu ar kitokiu b du, arba išsiskirstyti sudedam sias dalis. Tas b tybi intensyvumas yra tik gl d jimo b kl j prieš išviršiniai pasireiškiant. Jo negalima matuoti dar jokiu jud jimu, tai yra, jokiu slinkimu, nei moment sekimu. O šiais pastaraisiais yra pagr stas tiek laikas, tiek erdv tradicine prasme. Šie matai netinka intensyvumui matuoti. Tam tikslui reikia kitoki mat , kurie išreikšt egzistencijos intensyvum . ia Dunskotas si lo naujo charakterio matus, b tent egzistencinius matus. Tod l egzistencijai matuoti jis prileidžia intensyvin erdv ir intensyvini laik , kurie nieko bendra neturi su anksčiau min tais laiko ir erdv s sukcesyviniais matais aristoteline prasme. Intensyviniai laiko ir erdv s matai gl di pa ioje daikt egzistencijoje ir d l to jie dar vadinasi egzistenciniais matais. Jie pagr sti pa ia daikt egzistencijos prigimtimi. D l to jie nepriklauso nuo paž stan iojo proto. Laiko ir erdv s matai aristoteline prasme yra ne kas kita, kaip proto žvalga daikt tarpusavio santyk . D l to jie n ra pilnai real s, o daugiau prote gimusi matavimo id ja, lygiai taip pat, kaip daikt skai iavimas. Juk skai iaus kaipo tokio n ra egzistuojan io už m s proto. Skai ius yra prote gimusi id ja. Jeigu nebus protaujan iojo, nebus nei skai iaus lygiai taip pat, kaip nebus nei laiko, nei erdv s supratimo aristoteline prasme. Tuo tarpu b tybi laiko ir erdv s matai, b dami pagr sti pa ia egzistencijos prigimtimi, liekasi joje net ir tada, kai nebus nei vienos protaujan ios esyb s.

Iš patiekt duomen matome, kad J. Dunskotas egzistencijos s vok yra visai savitai ir skirtingai nuo kit scholastik suprat s. Jo egzistencijos samprata yra dinaminio pob džio, o ne statinio. Egzistencijos esmin b dinga savyb yra jos intensyvumas.

B tybi intensyvumas pagal Dunskoto samprat yra atremtas ne niek , bet pirm j priežast — Diev . B tybi egzistencijai išsilaikyti reikalinga Dievo valios išlaikan iojo akto. Dievas, b damas savyje begalinio intensyvumo grynas aktas, savo veikimu už sav s ( išor ) tam tikru intensyvumo laipsniu išlaiko visas b tybes. Jis veikia kiekvienos b tyb s egzistencij skirtingu intensyvumo laipsniu, ir d l to b tyb s yra skirtingos savyje. Kiekviena b tyb turi

savo egzistencijos skirtingą laipsnį, ir dėl to jos nesutampa viena su kita, nesupuola, jei taip galima sakyti, vieną.

Pats Dievas, būdamas begalinio egzistencijos intensyvumo, irgi neužima jokios vietos ir jokio laiko aristoteline prasme. Bet Jis turi savo prigimtį ir atitinkamą laiką ir vietą, kuri yra intensyviojo pobūdžio. Dievo buvimo vieta yra begalinio intensyvumo, ir dėl to mes sakome, kad Jis yra visur, nors ir neužima erdvinės vietos. Taip pat Dievo buvimo laikas yra begalinio intensyvumo, ir dėl to mes sakome, kad Jis yra amžinas, nors Jo amžinybės laikas neturi nieko bendra su mūsų sukcesyviniais laikais. Egzistencijos intensyvumo tiek laikas, tiek vieta yra visai skirtingos prigimties nuo mūsų vartojamo laiko ir erdvės aristoteline prasme. Jeigu egzistencija tik egzistuoja ir niekad nejuda, tai ji vis dėlto turi egzistencinį laiką ir egzistencinę vietą savyje. Bet ji neturi jokio sukcesyviojo laiko ir jokios sukcesyvinės vietos aristoteline prasme.

Aš randu, kad dūnskotinė egzistencijos samprata yra ne tik domi, bet taip pat originali, nauja ir dėl to išskirtina iš bendros scholastikų tradicinės egzistencijos sampratos.

Ji, tiesa, nėra tokia, kokią randame pas naujus egzistencialistus. Bet vis dėlto ji yra viduryje tarp scholastikų ir egzistencialistų. J. Dūnskotas padarė pirmą didelį šuolį filosofijoje, atitoldamas nuo scholastikų tradicinės egzistencijos sampratos ir lyg užvesdamas ant kelio naują amžią egzistencialistų filosofus.

J. Dūnskotas, lyginant jį su mūsų laikų egzistencialistais, su pastaraisiais turi tai bendra, kad jis žvelgė, kad individas būties atžvilgiu yra svarbesnis reikšmingesnis negu veislis, lygiai taip, kaip veislis yra svarbesnis už rūšį. Tai yra atbulinis kelias prieš to laiko tradicinę filosofiją.

Taip pat J. Dūnskoto nuopelnas, kad jis žvelgė egzistencijoje ne statinį momentą, bet dinaminį, egzistencijos intensyvumo vardu. Šis momentas naujieji egzistencialistai išvystė iki galimai aukšto laipsnio viariose egzistencijos srityse. Dūnskotas taip pat, kaip ir mūsų laikų egzistencialistai, pabrėžia valios dinaminį momentą prieš proto suverenumą. Ne vien pažinti, bet ir ryžtis veikti yra egzistencijos dvi svarbiausios žymės. Ant jų pastatytas visas mūsų dieninio egzistencializmo rėmas: nelygstamas metimasis pirmyn prieš laisvąje pasirinktos aukštesnės vertybės.

Dūnskotinė egzistencijos samprata, žinoma, yra teistinė samprata. Dievas yra aukštesnė egzistencija, ir prieš jį veržimasis yra aukštesnė egzistencinė prasmė. Šiuo požiūriu J. Dūnskotas yra prieš visus ateistinius egzistencialistus.

J. Dūnskotas viršija mūsų laikų egzistencialistus egzistencijos sampratos pločiu. Jam egzistuoja visa reali patirtinė tikrovė, o ne

vien žmogus, kaip kad dabartinis egzistencializmas nori. Kodėl filosofas turėtų susiaurinti ir iš visos patirtinės tikrovės pasirinkti spręsti tik žmogiškąją būtį? Žmogus, tiesa, yra tvarinijos tarpe aukščiau, bet jokių būdu ne vienintelis būtybė. Tai kodėl, sprendžiant būtis klausimą, ribotis tik žmogumi?

## II. Egzistencializmo santykis su religija

1. *Ontologiniu požiūriu*. — Populiarioje kalboje egzistencializmas yra apibdinamas, kaip dinamizmas, o katalikybė, kaip rutina. Egzistencializmas — kaip veikimas, katalikybė — kaip žinojimas. Egzistencializmas — kaip veržimasis pirmyn, o katalikybė — kaip stovėjimas vietoje. Bet tai yra tik seklus ir paviršutiniškai sudarytas sprendimas. Tiek vienoj, tiek kitoj pusėj yra ir vieno ir antro elemento. Aukščiau minėtas apibdinimas yra tik šališkas sprendimas ir dėl to neatitinka pilnai tiesos.

Apibdinami egzistencializmas, kaip veržimasis pirmyn, tuo pačiu sprendimu išreiškiame tiesą. O tiesa tame pačiame dalyke tuo pačiu požiūriu visados yra pastovi. Tas pastovumas glūdi pasakyme, kad egzistencija yra veržli. Veržlumo nuolatinumas ir yra tas faktas, kur mes laikome pastovia tiesa. Tiesa yra paradoksiška ta prasme, kad, nuo jos bėgdamas, vis vien ant tiesos užbėgdamas nuolatos nuo tiesos jau liekiesi tiesoje bent to bėgimo fakto nuolatinumu. Sutraukiant priežodžio formą, tiesos paradoksiškum galima būtų išreikšti šiaip: reikia turėti tiesos, norint pabėgti nuo jos. Iš to darome išvadą, kad ir egzistencializme yra ir tiesos (loginis momentas) ir veiklos (etinis momentas).

Iš antros pusės katalikybė apibdinanti vieną tiesos turėjimą (statinis momentas), atibojanti ją nuo veiklos, yra katalikybės diskriminacija. Katalikybės esmė glūdi ne tiktaise tiesos turėjime, bet ir vykdytame gyvenime. «Ne kiekvienas, kurs man sako: Viešpatie, Viešpatie! eis dangaus karalystę, bet kas daro vali mano Tavo, esančio danguje, tas eis dangaus karalystę», sako Kristus<sup>2</sup> norintiems vadintis tikrais katalikais. Kristaus pamoksle nuo kalno<sup>3</sup> tiesa suponuojama, o visos krikščionybės apibdinimo akcentas krinta ant veiklos.

Taip pat, met žvilgsnį Katalik Bažnyčios gyvenimo istorijai, matome, kad šalia tiesos kristalizacijos dogmų pavydais vis laik buvo ir yra apeliuojama katalik individuali gyvenimai. Ka-

<sup>2</sup> Mato 7, 21.

<sup>3</sup> Mato 5-7 skyr.

taliko egzistencijos apraiška aiškiai atsiskleidžia nuod m s ir jos nugal jimo tampoje. Kol žmogus gyvas, vis laik yra kovos ženkle : nuolatin s pastangos nugal ti nuod m ir artintis prie idealo — Dievo. «B kite tat tobuli, kaip ir j s dangiškas T vas yra tobulas »<sup>4</sup>. Art ti prie idealo ir visada b ti s moningam, kad juo nesi, o tik sieki, yra ne kas kita, kaip egzistencijos esmin žym . Sustojimas pakeliui reiškia gr žim atgal. Šventumas yra irgi paradoksiškas. Kas mano es s pasiek s pakankam tobulumo laipsn , tas tuo pa iu faktu netenka šventumo. Kriš ionyb yra gyvenimas ir nuolatinis realizavimasis šventumo kryptimi su s mone, kad niekuomet nesi pakankamai šventas. Krikš ionis neturi teis s sustoti ir tarti pats sau : ils kis mano siela, nes jau esi pakankamai šventa. Toki b sen Kristus vadina neprotinga<sup>5</sup>.

Siekimui palengvinti Bažny ia turi pagelbini priemoni malon s pavydale. Tos priemon s neatima žmogui laisv s stengtis pa iam veikti. Jos tik padeda. Jos bendradarbiauja su žmogaus laisvu veikimu, kad žmogus pakelyje per daug nepailst ir nepritr kt energijos siekti toliau. Egzistencialisto akimis ži rint, galima tas priemones priskirti prie situacijos, kuri gali kisti, bet jos veikimo laisv s nepanaikina. Žmogus visada liekasi atsakingas už savo d - tas pastangas ir laisv je apsisprendim už siekt g r : už Dievo iškeitim tvarinius, arba malonumus, nuod m s atveju ir už tvarinio priemoniškum link Dievo nuopeln atžvilgiu. Malon žmogaus egzistencijoje turi didel vaidmen , bet ne absoliut . Kas malon skaito absoliu ia priemone, paneigdamas žmogaus valios prisid jimo reikal , tas savo supratimu panašus materialistinio determinizmo samprat , kur žmogaus valia yra taip pat išskirta, visk perleidžiant veikti ekonomin m, politin m ir kitom aplinkos s lygom.

Nesuprantu, kod l nekatalikiškieji egzistencialistai tur t išeiti kovon prieš Katalik Bažny ios dogmas ir neva laisv s varžym , neišeidami prieš visas kitas žmogaus laisv varžan ias normas, kaip valstyb s statymus ir bendruomenines normas. Jeigu valstybinius statymus ir kitas normas galima priskirti egzistencinio veikimo poži riu aplinkos s lygoms, tai kod l blogiausiu atveju Bažny ios statymai ir dogmos negali b ti priskirtinos nors prie aplinkos s lyg ? Aplinkos s lygos juk nepanaikina žmogaus laisv s, kaip Sartre'as nurodo, kad ir kraštutini situacij (despotizmo, tort ru) atveju žmogus gali ištarti *Ne*. Kod l dogmos gali b ti priskirtinos prie laisvo veikimo sunaikinimo ? Jeigu patirtin aplinka yra tik situacija, ant kurios žmogus žengdamas gali laisvai apsispr sti žengti

<sup>4</sup> *Mato* 5, 48.

<sup>6</sup> *Plg. Luko* 12, 16-21.



Transcendencijos link (Jaspersas), tai kod l religinis turinys, ar tai jis reikšt si dogm pavidalu, ar apeig forma, negali b ti skaitomas tik žmogaus veikimo situacija laisvo apsisprendimo atvirume, siekiant Dievo ?

N vienas egzistencialistas filosofinio m stymo ontologin j - žvalgoj neapseina be komunikacijos problemas išklimo. Jeigu jie praleist ši problem ir pasikliaut vien s mon je besireiškian iu laisvu apsisprendimu, siekiant savo projekcijos ateitin, tai b t lygu teigti absoliut subjektyvizm , pastatant save b ties centran. Pernelyg kraštutinis individualizmas išvirst chaos ir gyvenim padaryt ne manom . Absoliu ios laisv s n ra. Kiekviena laisv yra laisv tam tikrose situacijose. Visos galimyb s yra ribojamos ta prasme, kad jos už savo pe i turi tam tikras situacijas faktiškumo vardu. Pirmiau negu bandysi laisvai apsispr sti, turi atsiremti faktines situacijas ir tik nuo ten prad ti dairytis. Egzistencijos situacinis pagrindas nereiškia laisv s panaikinimo, bet tik jos krypt iki tam tikros aukštumos. O nuo ten, tai yra nuo tos aukštumos virš n s, jau esi laisvas galutiniam nelygstamam apsisprendimui: arba ryžtis save angažuoti aukš iausiajai Transcendencijai, arba angažuotis aukš iausiajai b tybei Dievui, arba angažuotis žemiškos teritorijos ribose tam tikram individualiam tikslui.

Angažuojantis visada suponuojama ir aplinka, kurioje reiškiasi ir kiti individai, kitos egzistencijos. Santykis vienos egzistencijos su kitomis, kaip mat me, vis egzistencialist metafiziniam m styme sudaro tarpasmenin komunikacij , kuri galime išreikšti vairiais pavidalais: draugija, organizacija, bendruomene, valstybe, religiniu samb riu, arba Bažny ia. Tarpasmeniniai santykiai reiškia ne k kit , kaip asmens ribojim . To negali nematyti n vienas egzistencialistas. Jie žino, mato ir apie tai kalba. Skirtumas tarp j yra tas, kad vieni j tuos santykius skaito egzistencijos situacin faktiškum . Prieš š faktiškum pastato s mon s suverenum (Sartre *pour soi*) ir komunikacijoj temato kovos už b v reiškinius, kiti komunikacijoje ži ri lygyb s reiškin meil s pavidale (Jaspersas, Heideggeris), o dar kiti komunikacijoje randa tikr j egzistencijos apraišk ir jos išsiskleidim (Marcelis). Pastaroji samprata tinka ir kataliky b s atžvilgiu. Pas katalikus šalia tiesos visas krikš ionyb s svoris suprastinas tarpasmenin s komunikacijos apraiškoj. Kataliky b s matas yra artimo meil s realizavimas. Juo kataliky b reiškiama daugiau artimo meile, juo yra aukštesnis jos rodiklis. Kataliky b s pagrindas yra tik jimas, o siela artimo meil . Egzistencializmo atžvilgiu tik jimas atitikt egzistencijos Transcendencij , arba Diev , o artimo meil egzistencijos keli prie Transcendencijos. Dievas yra projekcinis siekinys, o artimo meil pats siekimas— jimas

prie Dievo. S mon , kuri žvelgia save esant laisv ir regi Diev , prie kurio siekia eiti, praktikuodama artimo meil , realizuojasi ir tuo b du art ja link Dievo, bet taip, kad vis laik pasilieka tam tikroje distancijoje nuo Dievo, niekados su juo nesutapdama. To negal jimo su Dievu sutapti faktas išsaugoja žmogaus egzistencijos atviryb . Pasiiekdama, žmogaus egzistencija užsidaryt ir nieko daugiau nebesiekt , nes neb t ko daugiau siekti. O nepasiekdama, ji vis liekasi galimybi rinkimosi (artimo meil s praktikos momentai) b du. Ji niekuomet n ra tobula pilnai, bet stovi atvira kelyje prie Dievo. Tokia b t katalikiška prasme egzistencijos samprata.

Lyginant egzistencijos katalikišk samprat su nekatalik , turime savaiame atmesti ateistini egzistencialist samprat . Pagrindas yra tas, kad ateistin je sampratoje siekiamajame tiksle ribojamasi galutinai tik žem je, atmetant bet koki Transcendencij ir Diev ir n ra jokio pastovaus turinio. Kiekvienas siekia, k jis išmano, esant tuo laiku aukš iausia vertybe. Tai grynas individualizmas, kuris veda prie visa ko nuvertinimo, visoki vertybi sureliatyvinimo. Tuo b du galutin je savo pas koje išvirsta chaos . Laisv n ra joks pozityvus momentas, bet grynas gal jimas sauvaiiauti. Laisv suvedama tik vien moment — gal jim pasakyti *Ne*. Net ir didžiausiose prievartos situacijose savo vidaus nusistatyme gal ti tarti *Ne*. Bet k iš tikr j reiškia tas *Ne* ? Jis n ra ko nors pozityvaus pasakymas, arba už bet k vertingo pasisakymas, bet grynai prievartautojo pasi lym atsakyti neigiamai. Negacija yra neb iai apib dinti. Tai yra tik grynai formalinis momentas. D l to ateistin egzistencialistin filosofija yra negatyvin filosofija ir kaip tokia ji yra priešinga katalikybei.

Ne kiek daugiau savo formalia puse skiriasi ir grynai liberalistin egzistencin filosofija nuo ateistin s. Kierkegaardas, tiesa, pasisako už Diev , bet be jokio turinio. Visoks religinis turinys tiek ties , tiek ritualinio, tiek ir liturginio pob džio, yra iš kalno pamerktas vien d l to, kad juo bandomas išreikšti bet kuri vertybi turinys. Tada pasisakymas už Diev lieka be jokios akcijos, be veiklumo, o vien formalinis laisv s pareiškimas, kad aš galiu nelygstamai pasisakyti už Diev . Tai yra irgi paradoksiška : pasyvus aktyvumas, arba nieko neveikiant veikti. Tik ti Diev , bet jokiais pozityviais darbais nesireikšti.

Jaspersin je egzistencializmo sampratoje — gal jimas nelygstamai pasisakyti už Transcendencij — (visokio pozityvaus turinio, tiek tik jimo ties , tiek veikimo norm pavydale, iš egzistencinio kelio nušalinimas) yra taip pat negacinis reiškinys. Pasisakyti už Transcendencij neapr žtu b du yra grynas individualizmas. Subjektyvi s mon yra aukš iausias suverenas. D l to ir jo tarpindi-

dual j komunikacijoj artimo meil n ra tikra artimo meil , bet pa-prasta tolerancija. Tai tik negatyvi laikysena: nepakenkti kitiems. Aukš iausioji egzistencin apraiška — gal ti nelygstamai angažuo-tis nepaž stamai Transcendencijai, — yra tik grynas laisv s forma-lizmas. Veikti laisvai d l gal jimo laisvai išsireiškti. Tai tuš ia aro-gancija. Nors ji n ra chaotin , kaip ateistin j sampratoj, bet taip pat nieko pozityvaus neturinti, jeigu neskaitysime to gryno forma-lizmo «laisvai gal ti ». Tokia egzistencializmo samprata yra taip pat katalikybei priešinga, kaip atmetanti visokias tik jimo tiesas ir amžin sias vertybes.

2. *Teologiniu poži riu.* — Nors bendrai popieži enciklikos n ra tik jimo ties šaltinis, o dažniausia tik saugesnio tik jimo kelio — metodo nurodymas, bet vis d lto domu patirti Bažny ios aukš iau-siojo Ganytojo nuomon , lie ian i tarp kit pasaul ži rini s j -dži ir egzistencializm .

Popiežius yra Bažny ios dvasios reiš k jas ir Kristaus jam pa-tik t išganymo ties saugotojas. D l to jis budi Bažny ios tarny-boje ir sp ja tikin iuosius d l kiekvieno naujo tik jimui pavojingo s j džio. Jis nurodo, kurie moksle daromi žingsniai gali b ti žalingi tik jimo tiesoms. Šventas T vas ryšyje su moderniais gamtos moks-lais, iškasenomis, žmogaus kilm s klausimu, Švento Rašto egzegeze, pasisako kartu ir d l nauj filosofini kryp i .

1950 rugpi io 12 d. paskelbtoje enciklikoje *Humani generis*<sup>6</sup>, popiežius Pijus XII persp ja tikin iuosius, kad nepasitik t naujais filosofiniais aiškinimais, teigian iais, kad nauji filosofiniai s j džiai, reikalui esant prid jus truput patais ar papildym , es galimi suderinti su katalik dogmomis. Tai netiesa. Ypa kai turima min-tyj immanentizmas, idealizmas, tiek istorinis, tiek dialektinis mate-rializmas, taip pat ateistinis ir metafiziniam galvojimui priešingas egzistencializmas<sup>7</sup>.

<sup>6</sup> Žr. *Acta Apostolicae sedis*, XLII, 1950m. rugs. 2 d. leidinyje, 561-578 psl.

<sup>7</sup> « Opponunt deinde philosophiam perennem nonnisi philosophiam immu-tabilium essentiarum esse dum hodierna mens ad «existentiam » singulorum spectet necesse st et ad vitam semper fluentem. Dum vero hanc philoso-phiam despiciunt, alias extollunt sive antiquas, sive reeentes, sive Orientis, sive Occidentis populorum, ita ut in animos insinuare videntur quamlibet philosophiam vel opinationem, quibusdam additis, si opus fuerit, correctioni-bus v l complementis, cum dogmate catholico componi posse; quod quidem falsum omnino esse, cum praesertim de commentis illis agatur, quae v l « immanentismum » vocant, v l « idealismum », v l « materialismum » sive historicum, sive dialecticum, ac v l etiam « existentialismum » sive atheismum profitentem, sive saltem valori ratiocinii metaphysici adversantem, catholicus nemo in dubium revocare potest» (*Acta Apostolicae Sedis*, XLII (1950), 573-574 psl.).

Pagal dievišką jį pavedimą Mokomoji Bažnyčia turi žinoti ne tiksliai apreiškinti tikslus, bet taip pat būdus, kad filosofinės disciplinos nepakenktų katalikų dogmoms<sup>8</sup>.

Katalikų teologai ir filosofai, kurie turi pareigą perteikti žmonams tiesą, privalo žvelgti daugiau ar mažiau iš tiesos kelio klystančių nuomones, įneigoruodami ir neniekindami, nes ir jose slypi dalis tiesos ir kadangi jos išprovokuoja tiek teologines, tiek filosofines tiesas atidžiau iširti ir vertinti<sup>9</sup>.

Aiškinimas, pagal kurį visa kas absoliutu, pastovu, stipru, atmetama ir tiesiamas naujas filosofinis kelias, konkuruojantis su idealizmu, immanentizmu, pragmatizmu, pasivadina egzistencializmu, nuvertina nesikeičiančius dalykus ir tesirpina pavienių dalykų egzistencija<sup>10</sup>.

Bendrai kiekvienam naujam filosofiniam ar sociologiniam dalykui reikia žinoti atsargiai, nes dažnai jie yra dideli ne savo tiesos gilumu ir platumu, bet metodo naujumu. Tokie nauji mokslo sričiai yra paremti daugiau mada, negu tiesa. Dėl to savo esmę jie yra lemiami, nes mada yra laikinio pobūdžio. Panašūs procesai vyksta ir egzistencializmo srityje. Didieji egzistencializmo šuliai, kaip K. Jaspersas, M. Heideggeris paneigia faktą, kad jie esą egzistencializmo reiškiniai. G. Mercelis irgi nenoriai leidžiasi glaudinamas egzistencialistų eilės. J. P. Satri'as yra daugiau nebūties, negu egzistencijos filosofas. S. Kierkegaardas iki savo mirties nenujautė, kad jis yra egzistencialistas ir, turėdamas, net nesapnavo, kad jis bus pavadintas egzistencializmu.

<sup>8</sup> «Has quidem a veritate aberrationes deplorare supervacaneum esset, si omnes, etiam in rebus philosophicis, qua par est reverentia ad Magisterium Ecclesiae animum intenderent, cuius profecto est, ex divina institutione, non solum veritatis divinitus revelatae depositum custodire et interpretari, sed ipsis etiam philosophicis disciplinis invigilare, ne quid detrimenti ex placitis non rectis eatholica patiantur dogmata» (Ten pat, 575 psl.).

<sup>9</sup> «Iamvero theologis ac philosophis catholicis, quibus grave incumbit munus divinam humanamque veritatem tuendi animisque inserendi hominum, has opinionationes plus minusve e recto itinere aberrantes neque ignorare neque neglegere licet. Quin immo ipsi easdem opinionationes perspectas habeant oportet, turn quia morbi non apte curantur nisi rite praecogniti fuerint, turn quia nonnumquam in falsis ipsis eommentis aliquid veritatis latet, turn denique quia eadem animum provocant ad quasdam veritates, sive philosophicas sive theologicas, sollertius perscrutandas ac perpendendas» (Ten pat, 563 psl. in sek.).

<sup>10</sup> «Huiusmodi evolutionis eommenta, quibus omne, quod absolutum, firmum, immutabile est, repudiatur, viam straverunt novae aberranti philosophiae, quae cum « idealismo », « immanentismo » ac « pragmatismo » contendens, « existentialismi » nomen acta est, utpote quae, immutabilibus rerum essentiis posthabitis, de singulorum « existentia » tantum sollicita sit » (Ten pat, 563 psl.).

Ta iau, jeigu didieji m stytojai ir traukiasi iš egzistencialist eili , tai dar nereiškia, kad j prad tas s j dis užg so. Priešingai, jis išsipl t visas gyvenimo sritis ir iki paskutini dien yra gyvai besireiški s periferijose. Tiesos, etikos, pedagogikos ir vairi sri i meno normos nustojo savo pastovi d sni , liko sureliatyvintos ir turi derintis prie žmogaus konkre i reiškimosi fakt . Ne žmogus k r jas derinasi prie pastovi d sni , o d sniai prie žmogaus. Kas moralu ir kas ne, nustatoma pagal aritmetini žmoni elgsenos vi- durki, kuris ia J. A. V. žinomas garsaus *Common sense* posakiu. D l to ne veltui Pijus XII sp ja tikin iuosius nesipulti aklai prie nauj filosofini s j dži , bet juos giliai išstudijuoti, teisingai pažinti ir, pasinaudojant j nauju metodu, atnaujinti sen sias teologines ir filosofines tiesas.

Egzistencializmo pavojus nurodytas jo vienšališkame egzisten- cijos konkretumo akcentavime, nuvertinant pastovi j dalyk es- m s moment .

Dr. P. Cel iešius

*East Chicago, Indiana, J. A. V.*

#### NAUDOTOS LITERAT ROS S RAŠAS

- N. Berdyaev, *The destiny of man*.  
 H. J. Blakham, *Six existentialist thinkers*, Harper Torchbooks.  
 J. Duns Scotus, *Opera omnia*, Vatikanas.  
 J. Girnius, *Laisv ir b tis, Aid* leidinys, 1953.  
 M. Heidegger, *Sein u. Zeit*.  
 F. H. Heinemann, *Existentialism and the modern predicament*, Harper Torchbooks.  
 K. Jaspers, *Die Philosophie*.  
 S. Kierkegaard, *Concluding unscientific postscript*.  
 G. Marcel, *Being and Having*.  
 J. P. Sartre, *Being and Nothingness*.